

Datum van inontvangstneming : 17/01/2018

Zaak C-686/17

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

7 december 2017

Verwijzende rechter:

Bundesgerichtshof (Duitsland)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

21 september 2017

Verzoekster en verzoekster tot Revision:

Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs Frankfurt am Main e.V.

Verweerster en verweerster in Revision:

Prime Champ Deutschland Pilzkulturen GmbH

BUNDESGERICHTSHOF

BESLISSING

[OMISSIS]

Uitgesproken op:

21 september 2017

[OMISSIS]

In de zaak

Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs Frankfurt am Main e.V.,
[OMISSIS] Bad Homburg vor der Höhe,

verzoekster en verzoekster tot Revision,

[OMISSIS]

tegen

Prime Champ Deutschland Pilzkulturen GmbH, [OMISSIS] Laichingen,

verweerster en verweerster in Revision,

[OMISSIS] [Or. 2]

ECLI:DE:BGH:2017:210917BIZR74.16.0

heeft de eerste civiele kamer van het Bundesgerichtshof (hoogste federale rechter in burgerlijke en strafzaken, Duitsland) tijdens de mondelinge behandeling van 4 mei 2017 [OMISSIS] de volgende beslissing gegeven:

- I. De behandeling van de zaak wordt geschorst.
- II. Het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt ter uitlegging van artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 van de Raad van 22 oktober 2007 houdende een gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten en specifieke bepalingen voor een aantal landbouwproducten („Integrale-GMO-verordening”) (PB 2007, L 299, blz. 1) en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten (PB 2013, L 347, blz. 671), van artikel 23 van verordening (EEG) nr. 2913/92 van de Raad van 12 oktober 1992 tot vaststelling van het communautair douanewetboek (PB 1992, L 302, blz. 1) en artikel 60, lid 1, van verordening (EU) nr. 952/2013 van het Europees Parlement en van de Raad van 9 oktober 2013 tot vaststelling van het douanewetboek van de Unie (PB 2013, L 269, blz. 1), alsmede van artikel 2, lid 1, onder a), punt i), van richtlijn 2000/13/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 maart 2000 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgeving der lidstaten inzake de etikettering en presentatie van levensmiddelen alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame (PB 2000, L 109, blz. 29), en van artikel 7, lid 1, onder a), van verordening (EU) nr. 1169/2011 van het Europees Parlement [Or. 3] en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende de verstrekking van voedselinformatie aan consumenten (PB 2011, L 304, blz. 18), verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen:
 1. Moet voor de uitlegging van het begrip „land van oorsprong” als bedoeld in artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 worden uitgegaan van de definities in de artikelen 23 e.v. van het douanewetboek en artikel 60 van het douanewetboek van de Unie?
 2. Zijn gekweekte champignons die in het binnenland worden geoogst, volgens artikel 23 van verordening (EEG) nr. 2913/92 en artikel 60, lid 1, van verordening (EU) nr. 952/2013 van oorsprong uit dat land,

wanneer wezenlijke productiestappen in andere lidstaten van de Europese Unie plaatsvinden en de gekweekte champignons pas drie of minder dagen vóór de eerste oogst naar het binnenland zijn overgebracht?

3. Dient het misleidingsverbod van artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en van artikel 7, lid 1, onder a), van verordening (EU) nr. 1169/2011 te worden toegepast op de volgens artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 voorgeschreven vermelding van het land van oorsprong?
4. Mogen bij de door artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 voorgeschreven vermelding van het land van oorsprong informatieve toevoegingen worden opgenomen, teneinde een krachtens artikel 2, lid 1, onder a), punt i), van richtlijn nr. 2000/13/EG alsmede [Or. 4] artikel 7, lid 1, onder a), van verordening (EU) nr. 1169/2011 verboden misleiding tegen te gaan? [Or. 5]

Motivering:

- 1 A. Verzoekster is de Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV (vereniging ter bestrijding van oneerlijke mededinging). Verweerster teelt en verhandelt gekweekte champignons met de vermelding „Oorsprong: Duitsland”.
- 2 Het productieproces van de champignons verloopt in verschillende stappen. Om te beginnen worden voor de duur van 7 tot 11 dagen de ruwe substanties voor het compost in België en Nederland versneden en gemengd. De tweede productiestap is de pasteurisatie en conditionering van het compost gedurende 5 tot 6 dagen in Nederland. In de derde productiestap wordt gedurende 15 dagen in Nederland het mycelium (schimmelsporen) in het compost geïnjecteerd. In de vierde stap van het productieproces wordt in Nederland het champignonbroed op een turf- en kalkdeklaag in teeltkisten geënt, waarbij de paddenstoelen na 10 tot 11 dagen tot zo'n 3 mm zijn gegroeid. De teeltkisten worden na ongeveer 15 dagen naar Duitsland vervoerd, waar in het bedrijf van verweerster na ongeveer 1 tot 5 dagen de eerste oogst en na ongeveer 10 tot 15 dagen de tweede oogst van de champignons plaatsvindt.
- 3 Volgens verzoekster is de oorsprongsvermelding van de paddenstoelen „Oorsprong: Duitsland” zonder aanvullende toelichting misleidend en zij heeft verweerster in december 2013 dienaangaande gemaand voorafgaand aan een eventuele gerechtelijke procedure.
- 4 Verzoekster heeft gevorderd dat

het verweerster op straffe van nader aangeduide civielrechtelijke dwangmiddelen wordt verboden om gekweekte champignons in het

economische verkeer met de vermelding „Oorsprong: Duitsland” te koop aan te bieden en/of in het verkeer te brengen en/of hiervoor reclame te maken, wanneer wezenlijke stappen in het productie- en teeltproces, dat wil zeggen wanneer de productiecycclus vóór de oogst, te weten in het bijzonder

- a) de menging en de voor de champignonteelt specifieke fermentatie van de ruwe substanties in het bijzonder in een compostproductie-inrichting;
- b) het pasteuriseren en doorgroeien van het substraat met het mycelium;
- c) het afdekken van de compostlaag met in de regel turf en kalk en [Or. 6]
- d) de kwalitatieve en kwantitatieve enting hierop van het champignonbroed

niet in Duitsland plaatsvinden en het compost met de paddenstoelen pas drie of minder dagen vóór de eerste oogst naar Duitsland wordt vervoerd, zonder erop te wijzen dat een deel van het productieproces in het buitenland heeft plaatsgevonden.

- 5 Het Landgericht (regionale rechter in eerste aanleg, Duitsland) heeft de vordering afgewezen. In hoger beroep heeft verzoekster tevens terugbetaling van de aanmaningskosten ten bedrage van 219,35 EUR met rente gevorderd. Verzoeksters hoger beroep is zonder succes gebleven. Met haar door de rechter in hoger beroep toegestane beroep in Revision handhaaft verzoekster haar vordering. Verweerster vordert verwerping van het beroep in Revision.
- 6 B. De uitkomst van het beroep in Revision hangt af van de uitlegging van artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en van artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013, van artikel 23 van verordening (EEG) nr. 2913/92 (douanewetboek) en van artikel 60 lid 1, van verordening (EU) nr. 952/2013 (douanewetboek van de Unie) alsmede van artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en van artikel 7, lid 1, onder a), van verordening (EU) nr. 1169/2011 (hierna: „levensmiddeleninformatieverordening”). Alvorens te beslissen over het beroep in Revision moet daarom de procedure worden geschorst en het Hof van Justitie van de Europese Unie krachtens artikel 267, eerste alinea, onder b), juncto derde alinea, VWEU worden verzocht om een prejudiciële beslissing.
- 7 I. De rechter in hoger beroep heeft de vorderingen ongegrond verklaard en dienaangaande het navolgende overwogen:
- 8 De vermelding „Oorsprong: Duitsland” zou inderdaad misleidend zijn, omdat het betrokken publiek hieruit zou afleiden dat niet alleen de oogst, maar het gehele productieproces in Duitsland heeft plaatsgevonden. Dit zou reeds voortvloeien uit de voor de hand liggende zienswijze dat een gewas niet van standplaats wisselt. De gemiddelde consument zou niet weten dat bij onbewerkte levensmiddelen van

plantaardige oorsprong grensoverschrijdende productieprocessen voorkomen. Zelfs voor de consumenten die op de hoogte zijn van grensoverschrijdende productieprocessen bij planten, zou de ondubbelzinnige herkomstaanduiding [Or. 7] door de vermelding van slechts één land betekenen dat het product uitsluitend daar is geteeld. Het aandeel consumenten dat als specialisten op de hoogte is van de betrokken productiewijze en de wettelijke voorschriften kent, zou daarentegen zeer klein en uit oogpunt van het recht inzake eerlijke handelspraktijken bezien te verwaarlozen zijn. Deze misleiding zou tevens gevolgen voor de markt sorteren, omdat de consument bij de aankoop van levensmiddelen in bijzondere mate op de herkomst ervan zou letten. Om normatieve redenen zou deze misleiding uit oogpunt van het recht inzake eerlijke handelspraktijken bezien evenwel geen betekenis hebben. Verweerster zou tot de gewraakte vermelding van het land van oorsprong verplicht zijn volgens het Unierecht, omdat op grond hiervan als land van oorsprong van plantaardige producten het land van de oogst moet worden vermeld. Bijzondere etiketteringsvoorschriften bij grensoverschrijdende productie zou het Unierecht alleen voor vlees kennen, maar niet voor de levensmiddelen waar het hier om gaat. Aangezien de misleiding uit het Unierecht zou volgen, zou verweerster hiervan geen verwijt uit oogpunt van het recht inzake eerlijke handelspraktijken kunnen worden gemaakt.

- 9 II. Het beroep in Revision heeft succes wanneer de door verweerster gebruikte oorsprongsbenaming ongeacht het dwingend karakter ervan overeenkomstig artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013, een schending van het misleidingsverbod van artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening vormt.
- 10 1. Aangezien verzoekster haar verbodsvordering baseert op het gevaar voor recidive [§ 8, lid 1, eerste volzin, van het Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (wet ter bestrijding van oneerlijke mededinging; hierna: „UWG”)], is de vordering slechts gegrond wanneer het gewraakte gedrag van verweerster op zowel het tijdstip waarop dit heeft plaatsgevonden in 2013 onrechtmatig was als ten tijde van de beslissing op het beroep in Revision onrechtmatig is (vaste rechtspraak [OMISSIS]). Wat het recht op terugbetaling van aanmaningskosten (§ 12, lid 1, tweede volzin, UWG) betreft, gaat het om de rechtstoestand [Or. 8] ten tijde van de aanmaning in december 2013 [OMISSIS].
- 11 2. De betrokken vorderingen zijn bijgevolg gegrond, wanneer verweerster inbreuk heeft gemaakt op zowel § 11, lid 1, eerste en tweede volzin, punt 1, van het Lebensmittel-, Bedarfsgegenstände- und Futtermittelgesetzbuch (Duitse wetboek levens- en voedermiddelen; hierna: „LFGB”) (oude versie) als § 11, lid 1, punt 1, LFGB en artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening en zich bijgevolg schuldig heeft gemaakt aan een volgens § 3 juncto § 4, punt 11, UWG (oude versie) en § 3a UWG oneerlijke handelspraktijk.

- 12 De met ingang van 10 december 2015 doorgevoerde wijziging ten aanzien van het feit dat een schending van recht oplevert[§ 4, punt 11, UWG (oude versie); thans: § 3a UWG] door het Zweite Gesetz zur Änderung des Gesetzes gegen den unlauteren Wettbewerb (tweede wet houdende wijziging van de wet ter bestrijding van oneerlijke mededinging; BGBl. I, blz. 2158) behelst geen materiële rechtswijziging [OMISSIS].
- 13 In 2013 was het ingevolge § 11, lid 1, eerste en tweede volzin, punt 1, LFGB (oude versie) verboden om levensmiddelen onder een misleidende benaming of met misleidende aanduidingen of presentaties in de handel te brengen en daarvoor reclame te maken, in het bijzonder via misleidende verklaringen inzake oorsprong of herkomst. De Unierechtelijke grondslag van deze voorschriften was artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn 2000/13/EG [OMISSIS].
- 14 In de sinds 13 december 2014 geldende versie verbiedt § 11, lid 1, punt 1, LFGB de volgens artikel 8, lid 1, van de levensmiddeleninformatieverordening verantwoordelijke exploitanten van levensmiddelenbedrijven of invoerders om levensmiddelen met informatie over levensmiddelen [Or. 9] in de handel te brengen of hiervoor reclame te maken die niet voldoen aan de voorschriften van artikel 7, lid 1, tevens juncto lid 4, van de levensmiddeleninformatieverordening. Ingevolge artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening mag voedselinformatie vooral niet misleidend zijn ter zake van het land van oorsprong of de plaats van herkomst.
- 15 3. Bijgevolg komt volgens zowel § 11, lid 1, eerste en tweede volzin, punt 1, LFGB (oude versie) als § 11, lid 1, punt 1, LFGB juncto artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening misleiding in aanmerking.
- 16 Volgens de vaststellingen van de rechter in hoger beroep is de door verweerster bij het in de handel brengen van de champignons gebruikte vermelding „Oorsprong: Duitsland” misleidend, omdat het betrokken publiek hieruit afleidt dat niet alleen de oogst, maar het hele productieproces in Duitsland heeft plaatsgevonden. Deze vaststellingen worden niet betwist door verzoekster tot Revision.
- 17 4. In dit geschil rijst om te beginnen de vraag of verweerster ingevolge artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 juncto artikel 23 van het douanewetboek en artikel 60, lid 1, van het douanewetboek van de Unie verplicht is om de door haar in de handel gebrachte paddenstoelen te voorzien van de vermelding „Oorsprong: Duitsland”. Dit hangt af van het antwoord op de vraag of bij de toepassing van artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 moet worden uitgegaan van de douanerechtelijke definities en van het antwoord op de vraag of in de omstandigheden van het onderhavige geval het land van oogst als land van oorsprong in de zin van artikel 23 van het douanewetboek en artikel 60, lid 1, van het douanewetboek van de Unie geldt. De eerste en tweede prejudiciële vraag beogen de beantwoording

van deze vragen. Voorts moet worden nagegaan of het in artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening geregelde misleidingsverbod toepassing moet vinden op de door artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) [Or. 10] nr. 1308/2013 voorgeschreven vermelding van het land van oorsprong en of bij deze vermelding van het land van oorsprong informatieve toevoegingen mogen worden opgenomen om een schending van het misleidingsverbod tegen te gaan. De derde en vierde prejudiciële vraag beogen de beantwoording van deze vragen.

- 18 a) In de onderhavige zaak rijst de vraag of voor de bepaling van het begrip „land van oorsprong” overeenkomstig artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 moet worden uitgegaan van de definities in artikel 23 e.v. van het douanewetboek en artikel 60 van het douanewetboek van de Unie (eerste prejudiciële vraag). Volgens de eerste civiele kamer moet deze vraag bevestigend worden beantwoord.
- 19 aa) De door verweerster op de markt gebrachte gekweekte champignons vallen binnen de werkingssfeer van artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013.
- 20 (1) Verordening (EU) nr. 1308/2013 is ingevolge artikel 232, lid 1, ervan op 2[0] december 2013 in werking getreden en is – voor zover in de onderhavige zaak relevant – vanaf 1 januari 2014 van toepassing. Bij deze verordening is volgens artikel 230, lid 1, ervan verordening (EG) nr. 1234/2007 – met uitzondering van in de onderhavige zaak niet relevante onderdelen – ingetrokken, welke volgens artikel 204, lid 1, ervan vanaf 1 januari 2008 van toepassing was.
- 21 (2) Ingevolge artikel 113, lid 1, onder b), van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 75, lid 1, onder b), van verordening (EU) nr. 1308/2013 kan de Commissie handelsnormen voor groenten en fruit vaststellen. Artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 bepalen dat producten in de sectoren groenten en fruit die bestemd zijn om vers aan de consument te worden verkocht, slechts mogen worden afgezet als ze gezond, deugdelijk en van gebruikelijke handelskwaliteit zijn, en het land van oorsprong is aangeduid. [Or. 11]
- 22 Artikel 3, lid 1, van de op 22 juni 2011 in werking getreden uitvoeringsverordening (EU) nr. 543/2011 van de Commissie van 7 juni 2011 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van verordening (EG) nr. 1234/2007 van de Raad, wat de sectoren groenten en fruit en verwerkte groenten en fruit betreft (PB 2011, L 157, blz. 1), bepaalt dat de voorschriften van artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 als de algemene handelsnorm worden beschouwd, waarvan de nadere bepalingen in bijlage I, deel A, van de uitvoeringsverordening worden vastgesteld. Bijlage I, deel A, van de uitvoeringsverordening luidt als volgt:

4. Aanduiding [...]

B. Oorsprong

Volledige naam van het land van oorsprong. Met betrekking tot producten van oorsprong uit een lidstaat dient het land van oorsprong te worden vermeld in de taal van het land van oorsprong of in een andere taal die begrijpelijk is voor de consumenten in het land van bestemming. Met betrekking tot andere producten dient het land van oorsprong te worden vermeld in een taal die begrijpelijk is voor de consumenten in het land van bestemming.

- 23 (3) De in de onderhavige zaak in de handel gebrachte gekweekte champignons vallen onder de categorie „groenten” in de zin van artikel 113, lid 1, onder b), van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 75, lid 1, onder b), van verordening (EU) nr. 1308/2013.
- 24 Artikel 1, lid 2, onder i), van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 1, lid 2, onder i), van verordening (EU) nr. 1308/2013 schrijft voor dat de gemeenschappelijke marktordening van toepassing is op de telkens in deel IX van bijlage I bij deze verordeningen nader omschreven sectoren groenten en fruit. Artikel 129 van verordening (EG) nr. 1234/2007 bepaalt dat de algemene regels voor de interpretatie van de gecombineerde nomenclatuur als bedoeld in verordening (EEG) nr. 2658/87 met betrekking tot de tarief- en statistiek nomenclatuur en het gemeenschappelijk douanetarief („de gecombineerde nomenclatuur”) gelden voor de indeling van de onder deze verordening vallende producten. Wat verordening (EU) nr. 1308/2013 betreft, vermeldt overweging 8 ervan dat deze [Or. 12] verordening verwijst naar de productomschrijvingen, posten en postonderverdelingen van de gecombineerde nomenclatuur.
- 25 In bijlage I, deel IX, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en van verordening (EU) nr. 1308/2013 wordt telkens voor de sector groenten en fruit onder GN-code ex 0709 als productomschrijving „Andere groenten, vers of gekoeld” vermeld. In bijlage I, hoofdstuk 7, van de gecombineerde nomenclatuur worden onder GN-code 0709 „Andere groenten, vers of gekoeld” met GN-code 0709 51 „Paddenstoelen en truffels” genoemd.
- 26 bb) Voor de uitlegging van het begrip „land van oorsprong“ als bedoeld in artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013, die geen eigen definitie daarvan bevatten, moet volgens de eerste civiele kamer worden uitgegaan van artikel 23 e.v. van het douanewetboek en artikel 60 van het douanewetboek van de Unie.
- 27 (1) Voor gebruikmaking van de douanerechtelijke definitie uit het Unierecht pleit het feit dat de verordeningen (EG) nr. 1234/2007 en (EU) nr. 1308/2013 hiermee inhoudelijke raakvlakken hebben. De verordeningen zijn vastgesteld met het oog op de totstandbrenging van de gemeenschappelijke ordening van de

landbouwmarkt en berusten op artikel 38 e.v. VWEU (oud artikel 32 e.v. van het EG-Verdrag). Ingevolge artikel 38, lid 1, eerste volzin, VWEU bepaalt de Unie een gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid en voert zij dat uit. Volgens artikel 38, lid 1, tweede volzin, VWEU omvat de interne markt mede de landbouw, de visserij en de handel in landbouwproducten. Tot de hieronder vallende producten behoren ingevolge artikel 38, lid 3, juncto bijlage I, VWEU de in hoofdstuk 7 van de naamlijst van Brussel vermelde groenten, planten, wortels en knollen voor voedingsdoeleinden. Bijgevolg verwijst reeds de machtigingsgrondslag voor de totstandbrenging van de gemeenschappelijke marktordening naar douanerechtelijke categorieën. [Or. 13]

- 28 (2) Voor de relevantie van de douanerechtelijke definitie pleit voorts dat artikel 129 van verordening (EG) nr. 1234/2007 en overweging 8 van verordening (EU) nr. 1308/2013 op hun beurt uitdrukkelijk verwijzen naar de productindeling van de gecombineerde nomenclatuur uit het douanerecht en hierdoor de materiële nabijheid bij de douanerechtelijke definities tot uitdrukking brengen.
- 29 (3) Dat de wetgever van de Unie in het belang van de consumentenbescherming voor de bepaling van de oorsprong van goederen de douanerechtelijke definities doorslaggevend acht, vindt tot slot steun in artikel 2, lid 3, van de levensmiddeleninformatieverordening. Volgens deze bepaling verwijst het begrip „land van oorsprong van een levensmiddel” voor de toepassing van deze verordening naar de oorsprong van een levensmiddel als bepaald overeenkomstig de artikelen 23 tot en met 26 van het douanewetboek. In overweging 33 van de levensmiddeleninformatieverordening valt dienaangaande te lezen dat de bepaling van het land van oorsprong van levensmiddelen moet zijn gebaseerd op deze voorschriften, die bij de exploitanten van levensmiddelenbedrijven en de overheidsinstanties goed bekend zijn, en de toepassing daarvan zal vergemakkelijken.
- 30 De omstandigheid dat de volgens overweging 3 ervan de ten dienste van de bescherming van de gezondheid van de consumenten en hun recht op informatie staande levensmiddeleninformatieverordening voor de bepaling van de oorsprong naar de douanerechtelijke regelingen van het Unierecht verwijst, wijst er duidelijk op dat een dergelijke verwijzing ook voor verordening (EG) nr. 1234/2007 en verordening (EU) nr. 1308/2013 dient te gelden. De in casu betrokken voorschriften inzake het in de handel brengen van landbouwproducten beogen in elk geval ook bescherming van de consumenten. Dit volgt uit overweging 49 van verordening (EG) nr. 1234/2007, waarin staat dat de toepassing van normen voor het in de handel brengen van landbouwproducten in het belang van producenten, handelaren en consumenten kan bijdragen tot de verbetering van de economische omstandigheden waarin dergelijke producten worden geproduceerd en op de markt worden gebracht, en tot de kwaliteit van die producten. Een overeenkomstige uitspraak is te vinden in overweging 64 van verordening (EU) nr. 1308/2013, in overweging [Or. 14] 65 waarvan bovendien staat dat het dienstig is handelsnormen per sector te handhaven, teneinde rekening te houden met de verwachtingen van de consument, en tegelijkertijd de economische voorwaarden

voor de productie en de afzet van landbouwproducten en de kwaliteit van deze producten te helpen verbeteren.

- 31 b) Voorts rijst de vraag of gekweekte champignons die in het binnenland worden geoogst, ingevolge artikel 23 van het douanewetboek en artikel 60, lid 1, douanewetboek van de Unie hun oorsprong op dat nationale grondgebied hebben, wanneer wezenlijke productiestappen in andere lidstaten van de Europese Unie hebben plaatsgevonden en de gekweekte champignons pas drie of minder dagen voor de eerste oogst naar het binnenland zijn overgebracht (tweede prejudiciële vraag). Deze vraag moet volgens de eerste civiele kamer eveneens bevestigend worden beantwoord.
- 32 aa) Het douanewetboek was ten tijde van de in de onderhavige zaak gewraakte gedraging van toepassing. Volgens artikel 253 ervan was het van toepassing met ingang van 1 januari 1994 en is het met betrekking tot zijn regelingen inzake de oorsprong van waren in artikel 23 e.v. met inwerkingtreding van de overeenkomstige regelingen van het douanewetboek van de Unie met ingang van 1 mei 2016 ingetrokken (zie artikel 286, lid 2, en artikel 288, lid 2, van het douanewetboek van de Unie).
- 33 Ingevolge artikel 23, lid 1, van het douanewetboek zijn van oorsprong uit een land goederen die geheel en al in dat land zijn verkregen. Artikel 23, lid 2, onder b), van het douanewetboek bepaalt dat onder goederen die geheel en al in een land zijn verkregen, aldaar geoogste producten van het plantenrijk worden verstaan. Het begrip oogst moet in ruime zin aldus worden begrepen zodat hieronder alle vormen van de verkrijging van plantaardige producten uit de grond vallen [OMISSIS]. [Or. 15]
- 34 In die opvatting hebben ook paddenstoelen die pas drie of minder dagen vóór de eerste oogst in teeltkisten naar Duitsland zijn overgebracht en daar worden geoogst hun oorsprong in Duitsland.
- 35 Er is geen ruimte voor toepassing van artikel 24 van het douanewetboek dat bepaalt dat goederen bij de vervaardiging waarvan twee of meer landen betrokken zijn geweest, onder bepaalde omstandigheden, van oorsprong zijn uit het land waar de laatste ingrijpende en economisch verantwoorde verwerking of bewerking heeft plaatsgevonden. Artikel 24 van het douanewetboek stelt als voorwaarde dat bij de vervaardiging van het goed twee of meer landen betrokken waren. Aan deze voorwaarde is in casu niet voldaan. Artikel 23, leden 1 en 2, onder b), van het douanewetboek bepaalt dat in een land geoogste producten van het plantenrijk volledig in een land, namelijk het land van de oogst, zijn verkregen.
- 36 bb) Toepassing van het met ingang van 1 mei 2016 in werking getreden artikel 60 van het douanewetboek van de Unie leidt niet tot een ander resultaat.
- 37 Artikel 60, lid 1, van het douanewetboek van de Unie bepaalt dat goederen die geheel en al in één enkel land of gebied zijn verkregen, worden geacht van oorsprong te zijn uit dat land of gebied. Ingevolge artikel 31, onder b), van de

gedelegeerde verordening (EU) 2015/2446 van de Commissie van 28 juli 2015 tot aanvulling van verordening (EU) nr. 952/2013 van het Europees Parlement en de Raad met nadere regels betreffende een aantal bepalingen van het douanewetboek van de Unie (PB 2015, L 343, blz. 1) worden in de zin van artikel 60, lid 1, van het douanewetboek van de Unie als goederen die geheel en al in één enkel land of gebied zijn verkregen, aldaar geogoste producten van het plantenrijk aangemerkt.

- 38 Voor een toepassing van artikel 60, lid 2, van het douanewetboek van de Unie, dat bepaalt dat goederen bij de vervaardiging waarvan meer dan één land of gebied betrokken is, onder bepaalde omstandigheden, worden geacht van oorsprong te zijn uit het land of gebied waar de laatste ingrijpende, economisch verantwoorde verwerking of bewerking [Or. 16] heeft plaatsgevonden, is geen ruimte aangezien artikel 60, lid 1, van het douanewetboek van de Unie juncto artikel 31, onder b), van de gedelegeerde verordening (EU) 2015/2446 bepaalt dat in een land of gebied geogoste producten van het plantenrijk volledig in één enkel land zijn verkregen.
- 39 Ook volgens deze bepalingen zijn de door verweerster in de handel gebrachte paddenstoelen van oorsprong uit Duitsland.
- 40 cc) Voor deze uitlegging van bovengenoemde douanerechtelijke bepalingen pleit voorts dat de wetgever van de Unie alleen voor de sector vleesproductie met uitvoeringsverordening (EU) nr. 1337/2013 van de Commissie van 13 december 2013 tot vaststelling van de regels voor de toepassing van verordening (EU) nr. 1169/2011 van het Europees Parlement en de Raad, wat betreft het vermelden van het land van oorsprong of de plaats van herkomst voor vers, gekoeld of bevroren vlees van varkens, schapen, geiten en pluimvee (PB 2013, L 335, blz. 19) bijzondere voorschriften in het leven heeft geroepen, welke met het oog op het belang van de consument om te worden geïnformeerd door passende etiketteringsvoorschriften rekening houden met het feit dat dieren kunnen worden gehouden in een land en worden geslacht in een ander land.
- 41 c) Verder rijst de vraag of het misleidingsverbod van artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en van artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening dient te worden toegepast op de door artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 voorgeschreven vermelding van het land van oorsprong (derde prejudiciële vraag).
- 42 De levensmiddeleninformatieverordening is volgens artikel 1, lid 4, ervan van toepassing onverminderd de etiketteringsvoorschriften die in specifieke bepalingen van de Unie voor bepaalde levensmiddelen zijn vastgesteld. In overweging 8 van de levensmiddeleninformatieverordening staat te lezen dat de algemene etiketteringsvoorschriften worden aangevuld met een aantal [Or. 17] bepalingen die van toepassing zijn op alle levensmiddelen in bijzondere omstandigheden of op bepaalde categorieën van levensmiddelen en dat er bovendien een aantal specifieke voorschriften bestaat die van toepassing zijn op

specifieke levensmiddelen. Of het woord „onverminderd” (in de Engelse en Franse taalversie respectievelijk „without prejudice” en „sans préjudice”) een voorrang van bijzondere etiketteringsvoorschriften betekent met als gevolg dat het algemene levensmiddelenrechtelijke misleidingsverbod van artikel 7 van de levensmiddeleninformatieverordening niet van toepassing is, dan wel of de betrokken regelingen naast elkaar van toepassing zijn, moet worden opgehelderd.

- 43 In de rechtsleer wordt de opvatting gehuldigd dat bijzondere etiketteringsvoorschriften in de zin van artikel 1, lid 4, van de levensmiddeleninformatieverordening – waaronder die van verordening (EG) nr. 543/2011 houdende bepalingen voor de uitvoering van verordening (EG) nr. 1234/2007 – vanwege hun bijzondere aard voorrang hebben boven de normen van de levensmiddeleninformatieverordening [OMISSIS]. Ten dele wordt artikel 1, lid 4, van de levensmiddeleninformatieverordening slechts ter verduidelijking aldus begrepen dat bijzondere regelingen los van de levensmiddeleninformatieverordening van toepassing zijn [OMISSIS].
- 44 Dat bijzondere etiketteringsvoorschriften voorrang hebben boven het algemene misleidingsverbod wordt ook in de mededingingsrechtelijke doctrine bepleit. Dit pleidooi houdt in dat het gebruik van wettelijk voorgeschreven etikettering uit het oogpunt van de eerlijke handelspraktijken in beginsel niet voor betwisting vatbaar is [OMISSIS].
- 45 d) Wanneer de door artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 voorgeschreven [Or. 18] vermelding van het land van oorsprong in de onderhavige zaak moet voldoen aan artikel 2, lid 1, onder a), i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening, rijst de vraag of bij de voorgeschreven vermelding van het land van oorsprong informatieve toevoegingen mogen worden opgenomen om een volgens deze bepalingen verboden misleiding tegen te gaan (vierde prejudiciële vraag).
- 46 Het staat aan degene voor wie een verplichting geldt, om een oplossing te vinden voor een hem opgelegd verbod, bijvoorbeeld door via informatieve vermeldingen misleiding tegen te gaan (vaste rechtspraak [OMISSIS]). Wat dit betreft, kan er in de onderhavige zaak aan worden gedacht dat verweerster met een wegens misleiding als bedoeld in artikel 2, lid 1, onder a), punt i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening opgelegd gebod tot nalaten in dier voege rekening houdt dat zij bij de vermelding van het land van oorsprong ook melding maakt van de productiestappen die in andere lidstaten hebben plaatsgevonden. De vraag hoe de verplichting tot vermelding van het land van oorsprong overeenkomstig artikel 113 bis, lid 1, van verordening (EG) nr. 1234/2007 en artikel 76, lid 1, van verordening (EU) nr. 1308/2013 en het misleidingsverbod bedoeld in artikel 2, lid 1, onder a), punt i), van richtlijn nr. 2000/13/EG en artikel 7, lid 1, onder a), van de levensmiddeleninformatieverordening zich tot elkaar verhouden, moet ook [Or. 19] worden beantwoord om te waarborgen dat de

degene voor wie de verplichting geldt, in voorkomend geval niet alleen wegens de afwijking van de voorgeschreven vermelding van het land van oorsprong wordt aangesproken wegens van schending van het mededingingsrecht.

Voorgaande instanties:

[OMISSIS]